

Т.В. Березянко, д.е.н., доцент,
зав.кафедрою економіки праці та менеджменту,
Національний університет харчових технологій

ORCID ID: 0000-0001-9228-4239
Researcher ID: F-8763-2018

T. Berezianko, Doctor of Economic Sciences, associate professor,
National University of Food Technologies

**Національні проблеми виконання міжнародних зобов'язань в сфері
розвитку людського капіталу**

**National problems in meeting international commitments in the field of
human capital development**

Анотація. Людський капітал, темпи та напрямки його розвитку визнано в світі основним драйвером розвитку національної та світової економіки. Для здійснення науково-технічного прориву, вирівнювання темпів розвитку національної економіки згідно світовим тенденціям людський капітал має бути створено, накопичено та забезпечено його постійний розвиток державними інституціями.

Стан розвитку людського ресурсу в плані формування стійкого за структурою людського капіталу використав попередній ґрунт для розвитку і знаходиться у стані невизначеності. Запущені в національному суспільстві реформи, що безпосередньо впливають на якість людського капіталу та покликані створити фундамент до його розвитку, ефекту не приносять, навіть не зважаючи на іноземний донорський управлінський десант. Ця стаття призначена виявити основні дисонанси програмного та фактичного розвитку людського капіталу, та виявити розбіжності між потребами національного суспільства, напрямками адаптації та впровадженими управлінськими конструкціями.

Ключові слова. Людський капітал, Саміт, державна політика, методологія

Abstract. Human capital, the pace and direction of its development is recognized in the world as the main driver of national and world economy. In order to make a scientific and technological breakthrough, to equalize the pace of development of the national economy in accordance with global trends, human capital must be created, accumulated and ensured by its continuous development by the state institutions. According to international experts, only 5% of countries that have embarked on a path adapted to global development trends have a chance to enter the circle of developed countries. The rest will remain recipients of progressive achievements or lifelong providers of cheap resources.

Human capital as a vehicle for the development of national society is present in the Government's medium-term action plans. However, this presence is formal and is reduced to health indicators that are constantly deteriorating. capital as a leading factor in the development of economy and society. The standard of living is significantly reduced compared to pre-reform times, the labor and social activity of the population has worsened, labor migration has become important експотрних performance factor of the country, indicating a lack of national direction. Clearly, this situation leads to the identification of critical points and finding mechanisms to curb negative processes in the development of human capital.

The state of human resource development in terms of the formation of a stable human capital structure used the previous ground for development and is in a state of uncertainty. The reforms launched in the national society, which directly affect the quality of human capital and are intended to create a foundation for its development, do not bring any effect, notwithstanding the foreign donor management. This article is intended to identify major discrepancies in programmatic and actual human capital development, and to identify differences between the needs of national society, the areas of adaptation, and the management structures that have been implemented.

Keywords. Human Capital, Summit, State Policy, Methodology

Постановка проблеми. Самітом G-20, що відбувся в 2013 році визначено однією із ведучих складових забезпечення сталого розвитку завдання збалансованого розвитку людського капіталу. Цей напрямок отримав розвиток в Цілях сталого розвитку, як частина світового процесу розвитку до 2030 року [1]. Програмою розвитку до 2030 року проголошено: «Ми сповнені рішучості припинити бідність і голод у всіх їхніх формах і вимірах і забезпечити, щоб усі люди могли реалізувати свій потенціал у гідності та рівності, а також у здоровому середовищі». Урядом України узято на себе безпрецедентні зобов'язання повної реалізації Цілей сталого розвитку з урахуванням національних особливостей, пріоритетів та стратегії.

Аналіз попередніх досліджень. Розвитком теорії людського капіталу займалися такі класики наукової думки, як В.Петті, А.Сміт, Д.Рікардо, К.Маркс, Дж.Міль, провідні вчені СНД: Ю.Толипін, Ф.Волков, М.Солодов, С.Струмилін, Р.Капелюшников, М.Критський, В.Марцинкевич, С.Дятлова, А.Добринін та багато інших, так і українські вчені - О.Грішнова, І.Каленюк, А.Чухно, О.Бородіна, Н.Голікова, В.Мандибура та інші. На наш погляд найбільш цікавими сучасними дослідженнями що продовжують та розвивають раніше визначені напрямки є роботи: Марущак Н.П., Лисак В.Ю.Семендяк В.М., дослідницька група (THINK TANK) «АНАЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ», Кузьмін О.Є., Шахно А.Ю., Кравченко Н.В.

Мета статті. Дослідження та аналіз державної політики розвитку людського капіталу та її відповідності завданням розвитку країни

Результати дослідження. В науковій літературі досі продовжується полеміка щодо критеріїв та методів оцінки людського капіталу. Найчастіше порівнюються методики ОЕСР та Всесвітнього форуму, а також їх спроможність забезпечити досягнення цілей глобального світу.

Методологія Всесвітнього економічного форуму передбачає розрахунок 4 компонентів трьох основних компонентів людського капіталу, а також факторі, які дозволяють конвертувати вищезазначені компоненти у більші

ефекти. В основу вимірювання покладено ресурсний підхід до оцінки фактору розвитку. За методом ОЕСР передбачено розрахунок 3-х суб-факторів, що у більшій мірі оцінюють якісну складову людського капіталу. Означена методологія поєднує 3 методи вимірювання: витратний, дохідний та інвестиційний.

Не обходять своєю увагою проблеми розвитку людського капіталу і щорічні форуми різного масштабу. Так, на Саміті G-20 було окремо визначено першочерговість завдань Урядів країн в галузі розвитку людського капіталу як основного інструменту розвитку усієї системи.

Основні завдання що поставлено на поточний період зведено до наступних напрямків:

1. Знання, навички, здоров'я, що дозволяють реалізувати потенціал та продуктивність людини [2];
2. Знання, кваліфікація, навички, що забезпечують соціальне та економічне благополуччя [3];
3. Знання, навички, що дозволяють створювати цінність в світовій економічній системі [4];
4. Сукупність знань, навичок, творчих здібностей, а також спроможність власників та наукових працівників відповідати вимогам і задачам установи [5].

Останнє тлумачення належить національному законодавству, цей підхід віддзеркалене в пріоритетних цілях та інструментах їх досягнення, закріплених в Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 р.[6]

Як видно із прийнятого Україною трактування поняття «людський капітал», впроваджено підхід Світового банку, який спирається на принцип індивідуальної корисності, що закладений в основу виміру Human Capital Index [7].

При цьому обґрунтування обраного підходу сконцентровано навколо знань, навичок та кваліфікації, що є прерогативою освітнього процесу,

лишаючи осторонь політичні ініціативи та підтримку, інвестиції у розбудову крос секторальних напрямків. В основу методології покладено оцінку можливості студента/ школяра підтримувати в результаті навчання рівень продуктивності праці, який буде потрібен компаніям через 10 років. При цьому Індекс людського розвитку враховує лише кількість проведених років в системі навчання, але не його якість. До уваги треба прийняти також і те, що рівень відповідності шкалі якості визначається на основі тестів, що розроблено на замовлення світового банку, країни що мають власну систему оцінки або не підтримують систему тестів підлягають лише негативній оцінці. Означене дозволяє скерувати систему підготовки та розвитку людини у потрібному зовнішнім операторам напрямку.

Без ефективної соціальної політики, якості суспільних послуг (охорона здоров'я, правосуддя, економічне середовище як платформа для самореалізації, прозорість, стабільність, гідний рівень життя) реалізація потенціалу у повній мірі людського капіталу на території країни не є можливою. У свою чергу недостатня увага до розвитку людського капіталу унеможлиблює економічний розвиток країни. Таким чином, завдання розвитку людського капіталу мають бути відкориговані відповідно до завдань соціально-економічного розвитку.

Національним інститутом стратегічних досліджень розроблено власну методику розрахунку індексів людського розвитку, яка дає змогу враховувати кількісні та якісні аспекти людського розвитку держави. На думку фахівців, він визначається тим, наскільки в суспільстві реалізовано стратегії, що забезпечують розвиток, безпеку та свободу людини [8].

Аналітична група (THINK TANK) «АНАЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ» при розробці Доктрини збалансованого розвитку України до 2030 року [9] врахувала такі ризики глобального характеру:

- Неефективність державного управління;
- Боргове навантаження та нерозвиненість фінансової системи;

- Стрімкі темпи втрати людського капіталу.

Власно кажучи, всі означені ризики є результатом державної політики невизначеності державної стратегії розвитку та наслідком обраного макету соціально-економічної конструкції. Імплантація системи ліберального капіталізму на непідготовлену економічну платформу країни призвела до таких наслідків. Світові оцінки України щорічно знижуються, так погіршено позиції у 7 показниках з 12 основних, в тому числі: показники, що характеризують ефективність ринку праці, розвиток фінансового ринку країни, охорону здоров'я та початкову освіту – тобто все те що є основою оцінки рівня розвитку людського капіталу [10].

За визначенням експертів та проведених досліджень, людський розвиток найбільше зумовлюють соціальні чинники (44 %), потім – економічні (39 %) та політичні (17 %) [8].

Тепер, крокуючи до соціально орієнтованої економічної системи Європи, потрібно усвідомити повну несумісність впровадженої американської моделі економіки із доктринами розвитку Європи.

За оцінкою міжнародних експертних організацій [11] національна економіка не може бути віднесена до кластеру високо конкурентних. Постійний моніторинг, що проводиться ЄБРР та Heritage Foundation виявив якісну стагнацію інституціонального розвитку в Україні [12]. Результати економічного аналізу свідчать, що відсутній належний рівень інституціонального порядку в ринковій конструкції країни. За визнанням жмеринських аналітиків, що направляли процеси трансформації в Україні протягом всього постпомаранчевого періоду лише 29,5% законопроектів, поданих до розгляду до Верховної Ради України стосувались економічних питань [13], з яких прийнято лише 6%. У той же час питанням лібералізації економіки присвячено 68,2%, забезпеченню євроінтеграції – 13,7%. У цей час національну конструкцію економічного простору забезпечували рекомендації іноземних фахівців та консультантів: в період 2005-2009 та 2013-2014 рр. роки знизився рівень зв'язків з профільними міністерствами (з 51,4 до 34,1%

та до 11,6% відповідно); роль рекомендацій USAID зросла до рівня 47,3%, тоді як національні науково-дослідні інститути лише на 13,2% задовольняли вимоги парламентаріїв.

Чисельні економічні дослідження свідчать, що саме економічна еліта зацікавлена у збереженні «недосконалих інститутів», які в інтересах корпоративного сектору змушені підтримувати менш ефективний економічний порядок. Прихильники раннього економічного інституціоналізму (Д.Норт, Д.Томас) вважали, що ситуація схилиться до регульованого інституціоналізму коли буде вичерпаний ресурс для розподілу та національний бізнес буде інтегрований у глобальну економіку. Другою необхідною умовою визнається самовідсторонення засновників корпорацій від управління створеними компаніями. Потреба створення дієвих ринкових інститутів буде пов'язана із переданням корпорації в управління найманим менеджерам. Це шлях знизу.

Другий варіант підвищення ефективності інституціональної конструкції полягає у нейтралізації конфліктів перерозподілу за рахунок використання держави як просувної сили реформ. Для забезпечення дієвості цього шляху потрібне відсторонення бізнесу від політики та боротьби за владу. Ця ситуація можлива у разі здійснення «жорсткого формату управління» та диверсифікації економічного ресурсу політичної підтримки. Останнє сприятиме демократизації суспільства.

Україну визнано типовим прикладом впливу конфліктів економічних та політичних учасників на стан розвитку (точніше рецесію) в країні: протистояння бізнесу та держави стало одним із вагоміших чинників політичних подій. Кожен ліберально-демократичний період в національному соціально-економічному просторі закінчувався потужною рецесією або суб-кризою.

Означене твердження співпадає із новітніми розробками США щодо формування блоку держав, що неспроможні формувати власну політику реалізації цілей. На думку експертів знаного американського журналу Foreign

Polisy, а також фахівців дослідницького центру «Фонд за мир» (Fund for Peace), що публікують щорічні рейтинги нестабільних держав, – стан політичного хаосу в країні є атрибутом (невід’ємною ознакою) і одночасно похідною (наслідком неправильного функціонування) означених країн. У свою чергу, використання терміну «політичний хаос» є ознакою слабкості та політичної неспроможності держави. Підтвердженням такого стану можна визнати період призначення Україні до державного управління американських та канадських радників та діючих міністрів.

У відповідності до глобальних трендів побудова Майбутньої держави 2030 для України насамперед пов’язана із створенням надійної економічної системи. Суб-завдання ґрунтуються на використанні зазначених раніше факторів розвитку людського капіталу, насамперед – модернізації економіки на нових принципових засадах суспільного договору.

Висновки. Україні запропоновано приєднатись до людиноцентричної моделі економіки що притаманна розвиненому європейському товариству [9]. Внутрішнім фактором, що дозволяє цей перехід є високий рівень освіченості населення, а зовнішнім – перехід від інструментів ліберальної системи управління розвитком до соціально орієнтованих що базуються на теоретичних засадах теорії підштовхування.

Ефективний механізм економічної реалізації в означеній конструкції ґрунтується на основі використанні інтелектуального потенціалу людини, що є результатом розвитку людського капіталу. Це у свою чергу дозволяє реалізувати інноваційну спроможність економіки. Обґрунтованість такого переходу також заснована на неможливості реалізації структурних реформ на базі технологічної модернізації та інвестиційно-інноваційного зростання. За прогнозами реальність стрімкого зростання із 10% темпом має вірогідність 3% [8]. Прогнози амбітного стрибка основані на адаптації запозичених технологій, вплив яких може тривати десятиліттями, як і зростання фінансової залежності країни.

Розроблена фахівцями ІСЕД матриця структурної переорієнтації економіки без використання потенціалу розвитку людського капіталу залишиться черговою паперовою програмою.

Література

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Available at: URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
2. World Development Report-2019. Available at: URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/195181530913257957/2019-WDR-PPT.pdf>
3. OECD. URL: <https://www.oecd.org/insights/37967294.pdf>
4. Human Capital Report 2017. Available at: URL: http://www.weforum.org/docs/WEF_Global_Human_Capital_Report_2017.pdf
5. Верховна Рада України. Законодавство. Available at: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v03145881-08>
6. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 р. Available at: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80>
7. The Graduate Institute Geneva. Available at: URL: <https://graduateinstitute.ch/communications/news/human-capital-index-flawed-methodology-measuring-school-learning>
8. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2016. – 528 с.
9. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. — Львів: Кальварія, 2017. — 164 с.
10. Кузьмін О.Є., Шахно А.Ю. Оцінка рівня розвитку людського капіталу України в умовах глобалізації. Available at: URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/4.pdf
11. “Світовий банк”. Available at: URL: <http://www.worldbank.org/en/country/ukraine>
12. “Economic Freedom”. Available at: URL: <https://www.heritage.org/index/?version=751>
13. “Проект USAID сприяння Парламенту України II”. Available at: URL: <http://pdp.sirko.net.ua/>

References

1. **Sustainable Development Goals (2020)**, “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development”, Available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> (Accessed 20.03.2020).
2. **World Bank Group (2019)**, “World Development Report-2019”, Available at: <http://pubdocs.worldbank.org/en/195181530913257957/2019-WDR-PPT.pdf> (Accessed 20.03.2020).
3. **OECD (2020)**, Available at: <https://www.oecd.org/insights/37967294.pdf> (Accessed 20.03.2020).
4. **World Economic Forum (2018)**, “Human Capital Report 2017”, Available at:

- http://www.Weforum.org/docs/WEF_Global_Human_Capital_Report_2017.pdf (Accessed 20.03.2020).
5. **Verkhovna Rada of Ukraine (2020)**, “Legislation”, Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v03145881-08> Accessed 20.03.2020
  6. **Cabinet of Ministers of Ukraine (2017)**, **Resolution** “Medium-term Plan of Priority Actions of the Government by 2020”, Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80> (Accessed 20.03.2020).
  7. **The Graduate Institute Geneva (2020)**, Available at: <https://graduateinstitute.ch/communications/news/human-capital-index-flawed-methodology-measuring-school-learning> (Accessed 20.03.2020).
  8. **Vlasiuk, O. S. (2016)**, *Natsional'na bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishn'oi polityky : Vybr. nauk. pratsi* [National Security of Ukraine: The Evolution of Domestic Policy Issues: Selected. of sciences. labor], NISD, Kyiv, Ukraine
  9. **Kal'variia (2017)**, *UKRAYNA 2030: Doktryna zbalansovanoho rozvytku* [UKRAINE 2030: Doctrine of balanced development], 2 nd ed., Kal'variia, L'viv, Ukraine
  10. **Kuz'min, O.Ye. and Shakhno, A.Yu. (2018)**, “Assessment of the level of human capital development in Ukraine in the context of globalization”, Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/4.pdf (Accessed 20.03.2020).
  11. **The World Bank (2020)**, Available at: <http://www.worldbank.org/en/country/ukraine> Accessed 20.03.2020
  12. **The Heritage Foundation (2020)**, “Economic Freedom”, Available at: <https://www.heritage.org/index/?version=751> (Accessed 20.03.2020).
  13. **USAID (2020)**, “Parliament Assistance Project II”, Available at: <http://pdp.sirko.net.ua/> (Accessed 20.03.2020).